

РІЧНИК ХІХ

ТОМ LXXII

ЛІТЕРАТУРНО-
НАУКОВИЙ

ВІСТНИК

1918 рік.

1918.

Друкарня Акц. Т-ва „Петро Барський у Києві“, Хрещатик, 40.

М. ГРУШЕВСЬКИЙ.

Роковини.

20/7 падолиста 1917.

За кілька день кінчить ся рік відновлення української державности — проголошення Української Народньої Республіки третім універсалом Української Центральної Ради 7(20) падолиста 1917 року.

Домаганне негайного проголошення української держави було виносене військовим зїздом в останніх днях жовтня м. с. й передане Центральній Раді. По довгих обговорюваннях сеї справи в фракціях признана була негайність сього акту, але zarazом представники української демократії прийшли до переконання, що він не може обмежитись проголошенням одної державної форми, але разом з тим мусить бути зясований і демократичний та соціалістичний характер відновленої Української держави, згідно з одвічними домаганнями українського демосу, ідеалами положеними в основу українського відродження найвидатнішими його представниками й принціпами, проголошеними все-російською революцією. Так був уложений кінець кінцем сей універсал, прийнятий однодушно українськими фракціями, підтриманий демократією иньших народностей України і проголошений дня 7(20) падолиста. Він викликав ентузіастичний відклик в українськїм громадянстві без ріжницї партій і класів. Українська Народня Республіка була признана иньшими державами й областями бувшої Російської імперії. В середині грудня н. с. II офіційально признали держави антанти („согласія“), кілька тижнів пізнійше, на берестейській конференції — держави центральної Європи. Разом з тим український уряд і Центральна Рада зайнялись розробленням тих принціпів політичного, соціального і економічного законодавства, вказаних універсалом, в сподіванню Українських Установчих Зборів, назначених універсалом на початок січня.

Такі великі факти з великої доби нашої національної творчости нагадують нам календарні числа, велячи нам відірватись від трівог инішнього часу і перенести ся в атмосферу великого національного пориву, що підняв мовчуці, інертні маси нашого народу, обєднав їх в спільних національних досяганнях, змусив переступити через партійні й класові інтереси, відложити свої еґотистичні рахунки перед спільними національними інтересами, і сміливою рукою начеркнути величний план нової *народної* української держави.

Ніякі факти, ніякі деталі не можуть зменшити значіння сеї доби в історії нашого народнього розвитку, і одного з найважніших актів її — третього універсалу і проголошення народньої республіки. Пишучи потім, в атмосфері тривоги за долю її, я називав сеї акт побідним прапором визвольного українського руху, „мабуť найважнішим актом, який коли небудь з'являвсь на нашій землі. І тепер на тяжких переживаннях останніх місяців, на всіх патьоках злоби й неправди вилитих на наші змагання і досягнення ворогами й ренегатами наших національних і демократичних змагань, — я можу тільки з ним більшою силою переконання повторити те саме. Які б тяжкі проби не судила переходити Україні й Українському народови історична доля, які пертурбації не лежали б іще перед ними, великі часи творчости Української Центральної Ради й її акти зістануть ся великою епохою їх розвою, твердою підставою національного будівництва.

Як відновлення української незалежності і державности великим повстанням 1648 р. зісталось тим вічним, нерозмінним національним українським фондом, з котрого століттями — аж до останньої революції український нарід і його провідні круги черпали животворні ідеї, бадьорі настрої, віру в національне і соціяльне відродження свого народу в моментах навіть найбільш темних, безпросвітних, розпучливих, і ся віра дійсно творила чуда, рухала горами утиску і поневолення, пробивалась живими джерелами культурної, літературної і політичної творчости серед пустинь найтяжшого національного упадку, — так, іще незмірно більше, при всіх хоч би яких некористних змінах зістанеть ся твердою базою в дальшій народній поході Українська Народня Республіка, проголошена третім універсалом. Тим більше, оскільки вона була актом більш усвідомленим, більш всенароднім, всеукраїнським, в розумінню об'єднання демократії української з неукраїнською.

Кінець кінцем, ранійше чи пізнійше, національне українське відродження мусіло привести до здійснення постуляту української державности, як забезпечення повноти і непорушности національного (не тільки в етнографічному, а і в територіяльному розумінню) буття і розвою. Федеральний постулат, поставлений уже кирило-мефодіївцями, був постулятом державности. Велика російська революція прискорила його реалізацію. Вірне своїм традиціям, українське громадянство хотіло здійснити його в федеративній формі, в звязку перед усім з народами й областями бувшої російської імперії, товаришами недолі, звязаними спільними гаслами революції. Суворі аж занадто лекції російського централізму, дані йому, потім змусили відложити до кращих часів здійснення своїх федеральних плянів, тоді коли дійсність покаже, з ким Україна зможе федеруватись без порушення своїх інтересів, своєї со-

ціяльної й економічної структури, утвореної фізичними й історичними умовами її існування. Се потім і сказав четвертий універсал, два місяці пізніше. Український народ, устами Центральної Ради, висловив свою постанову самому, власними силами переводити в жите ті політичні й соціальні принципи, які наперед вказала йому його історія, розвинула і поглибила світова думка. І тепер, коли ідея національного самоозначення, ідея народоправства, ідея соціалістичного господарства іде все ширшим походом по землі, зіткнувшись з нею найтвердші твердині реакції, менше ніж коли допустимі малодушні сумніви в тім, що та політична і соціальна база, на котрій будувала будучність України її демократія рік тому, може бути викривлена, вивернена, розбита, знищена якими небудь супротивними течіями.

Що сталося, відстати ся не може. Те що минуло не зникло, а живе в сучасності, і не може бути знищене. Принаймні нема і невидко ніяких сил, котрі були б спроможні доконати таке діло знищення, вийшовши далі по-за минулі пертурбації. Україна не може бути позбавлена самоозначення й державного життя. А воно може бути збудоване нормально, трітко і певно тільки на принципах вказаних великими актами Центральної Ради.

10. XI.

ПЕТРО ТЕНЯНКО.

Під крилами ночі.

У надземному просторі
 Розцвіли лілеї — зорі,
 Сиплять промінні на сад.
 Ти — одна і повна віри
 З звуків царственної ліри
 Твориш казку серенад.

Біля тебе почала ся,
 Ніжно, легко полила ся
 Мрійна пісня солов'я.
 А в душевній тьмниці,
 Наче образ чарівниці,
 Воскреса любов моя.
